

מקורות התורה

51 - פסק הלכה/הוראה

מכללת מבשרת ירושלים

A] WHAT IS A 'PSAK'?

1. לא מקרי הוראה אלא בשמורה על מעשה שבא לפניו, אבל אם שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי, יכול לומר מה שבדעתו, כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו (ש"ך - חזל אם מורה על מעשה שבא לפניו מפילו שאלו הלכה כדברי מי אסור לומר כדברי פלוני) שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף ז' וש"ך שם

- When is a psak binding?
- How should a she'ela be asked? How does a she'ela differ from a 'question'?
- Is there such a thing as a hypothetical she'ela?

2. לא מקרי הוראה אלא בדבר שיש בו חידוש לשואל, אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל, כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו, מותר שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד רבו ותלמיד חכם סימן רמב סעיף ח

- What kind of she'ela requires a 'posek'?
- Are the kinds of things you ask mostly issues of 'psak' or standard questions?
- Do you think that the Rabbis you send questions are considered 'poskim'?
- Could you answer a question of this type?
- Can women be poskot?¹

B] WHO IS A POSEK?

3. ואמר רבי יוחנן איזהו תלמיד חכם שממנין אותו פרנס על הציבור? זה ששואלין אותו דבר הלכה בכל מקום ואומר ואפילו במסכת כלה ואמר רבי יוחנן איזהו תלמיד חכם? כל ששואלין אותו הלכה בכל מקום ואומרה שבת קיד.

4. בכל מקום - בכל התלמוד ואפילו במסכת כלה דלא רגילי בה חגיגי, וזה נתן לבו וגרסה רש"י שם

5. דמסכת כלה אינה שגורה צפי החכמים ומשום הכי אמרי' התם שזריך תלמיד חכם שיבא צקי בכל התלמוד ואפילו במסכת כלה שאין דרך להיות רגילין בה ריטב"א שם

6. וינתן אל-משנה ככלתו ליד בר אתו בהר סילי שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלקים שמות לאיח

1. Coming up iy'H in the next shiur!
rev

7. מהו ככלותנו? ... א"ר לוי א"ר שמעון בן לקיש מה כלה זו מקושטת בכ"ד מיני תכשיטין כך תלמיד חכם צריך להיות זריו בכ"ד ספרים. ככלותנו אמר רשב"ל מה כלה זו כל ימים שהיא בבית אביה מצנעת עצמה ואין אדם מכירה וכשבאת ליכנס לחופתה היא מגלה פניה כלומר כל מי שהוא יודע לי עדות יבא ויעיד עלי. כך תלמיד חכם צריך להיות צנוע ככלה הזו ומפורסם במעשים טובים ככלה הזו שהיא מפרסמת עצמה ...

מדרש רבה שמות פרשה מא פסקה ה

- What are the key requirements to be a 'real' talmid chacham?

8. בית דין של שלשה ... צריך שיהא בכל אחד מהן שבעה דברים ואלו הן: **חכמה, וענוה, ויראה, ושנאת ממון, ואהבת האמת, ואהבת הבריות להן, ובעלי שם טוב.** וכל אלו הדברים מפורשים הן בתורה הרי הוא אומר **אנשים חכמים ונבונים** .. (דברים א:יג)

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ב

- Rav Aharon Lichtenstein lists the basic qualities of a posek as follows²:

(i) Intellectual Skills and Development

- Knowledge
 - broad knowledge of halachot
 - mastery of basic texts
 - ability to work through major collections of teshuvot
 - clear idea of the historical development of the Halakhic institutions discussed
 - not necessary to have everything in his head and at his fingertips but enough familiarity that he can with reasonable notice access all areas needed to master the problem
- Analysis
 - the ability to analyze the texts and concepts in depth
 - to distinguish between controlling ideas and incidental details
 - to dismiss superficial resemblances and detect hidden similarities
- Imagination
 - the ability to grasp a problem vividly and to energize knowledge
 - to probe boldly
 - to think creatively
- Methodology
 - familiarity with the methodology of psak
 - how to weigh conflicting opinions
 - how to balance and combine shittot
 - the scope and limits of halachic flexibility
- Realia
 - awareness of the realities of the time - technological, social

(ii) Character and Personal Skills and Development

- Unflinching honesty, both personal and intellectual
- Total commitment to Torah and its values
- Profound humaneness and genuine sympathy - somewhere between "those who would destroy every Jew for a din and those who would destroy every din for a Jew"
- Firm and at times aggressive - aware of his responsibility as the custodian of mesorah. Resistant to outside pressures and fads
- Humble - willing to listen to all those who speak out of commitment to Torah

2. See Leaves of Faith, Rabbi Aharon Lichtenstein, Chap 6, pp121-123

C] PICKING A POSEK³

- An **absolute** requirement - you cannot possibly work everything out for yourself. If you think you can, you REALLY don't know how much you don't know!
- However you can do **SOME** things yourself. Not everything is a she'elah and having a posek does not excuse you from knowing basic halachic information.
- **ובבאתך אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימיהם (דברים י"ט)** - must be someone who can understand your environment and whom you can relate to. You need to build a relationship with a posek so they can know you. This applies especially to real psak, as opposed to 'standard' questions⁴.
- They help you to raise your level (learning/motivation/application/observance/'spirituality'). Raise your reality (מצוי) closer to your ideal (רצוי).
- Having multiple rabbis is legitimate - different areas of expertise for different kinds of question.
- Husbands and wives do not (at least certainly not initially) need to have the same Posek. However, the family should develop a 'family psak'.
- A mentor for hashkafa is not necessarily the same as a Posek for psak.

D] ASKING A HALACHIC QUESTION

9. (ח) כי יפלא ממה דבר למשפט בין דם לדם בין דין ודין נגע לנגע דברי ריבת בשעריה וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה' אלקיך בו: (ט) ובאת אל הכהנים הלויים ואל השופט אשר יהיה בימיהם והגידו לך את דבר המשפט: (י) ועשית על פי הדבר אשר יגידו לך מן המקום ההוא אשר יבחר ה' ושמרת לעשות ככל אשר יורה: (יא) על פי התורה אשר יורה ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך מין ושמאל

דברים פרק י"ח-יא

- Is psak halacha by a Rabbinic authority a lechatchila or bedieved position?
- If it is bedieved, what would be lechatchila?

10. יהושע בן פרחיה אומר עשה לך רב וקנה לך חבר

משנה מסכת אבות פרק א משנה ו

11. רבן גמליאל אומר עשה לך רב והסתלק מן הספק

משנה מסכת אבות פרק א משנה טו

12. [טו] זה אשר לוי כחן צעשיית רב, אין הוא לענין הלימוד, אלא להוראת הכלב. אמר: עשה לך איש לרב, כדי שתסמוך עליו צמותך וצאסור, ותסתלק אתה מן הספקות

פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק א משנה טו

- Why is the injunction to get yourself a Rabbi repeated? What is the different focus of each Mishna?

13. שלא תהא קוצב עומך לדבר הלכה ועומד לזטח אלא כיון דלאו צפירושו הוא איצעי ליה למיזל קמי רביה

פירוש רש"י על אבות פרק א משנה טו

14. רבן גמליאל אומר עשה לך רב כו' פירושו הוא שלמעלה מ"ו אמר עשה לך רב לענין הלימוד שתהא חכמתו מקובלת מזולתו אבל ככאן אמר זה לענין הוראה כלומר שאם תבא הוראה לידך ממנו שאינו כתובה צדיק בתלמוד וילתוך להוליא מן הסדרה או ממקלת ראיות רחוקות יעשה לו רב אם ימלא גדול ממנו שיתזכר לך הענין ויסתלק הוא מן הספק ולא יהא בוש מלשחול ולומר לא ידעתי

בית הבחירה למאירי מסכת אבות פרק א

3. Based on Rabbi David Katz's list in Torah MiSinai

4. Consider the difference between a standard mixed up fleishig/milchig spoon question and a birth-control question!

- Under which situations should you be asking a Rabbi?
- What if you are clear as to the halacha? How much do you need to know in order to be satisfied that you 'know'?
- Do you yet know what you don't know!!!?

E] ASKING A SECOND HALACHIC QUESTION

15. ת"ר: הנשאל לחכם וטימא - לא ישאל לחכם ויטהר, לחכם ואסר - לא ישאל לחכם ויתיר

עבודה זרה ז.

- Why might there be a problem asking a second Rav the same question?

16. והתניא: חכם שטימא - אין חברו רשאי לטהר, אסר - אין חברו רשאי להתיר

נדה כ:

- Why might there be a problem for the second Rav to give an alternative psak?
- What is the spiritual 'nature' of a psak?

17. ודברים אלו צדבר שאין צו מחלוקת אלא משקול הדעת אבל אם טעה צדבר משנה חוזר ומטהר ומתיר

חינושי הרשב"א מסכת עבודה זרה דף ז עמוד א

- Under what circumstances can the second Rav simply overrule the first?
- What would constitute טעה בדבר משנה? Why is it not a psak?

18. הנשאל לחכם וטימא לא ישאל לחכם ויטהר וכו'. כתב הראצ"ד ז"ל בפירוש מס' ע"ז שלו דלא משום כבודו של ראשון נגעו זה אלא משום דכיון דאסרה ראשון שויה חתיכה דאיסורא ושזב אין לה היתר דאפילו התייר שני אינה מותרת אפילו היה גדול ממנו בחכמה וצמנין

הר"ן על הרי"ף עבודה זרה א:

19. נראה לי דאפילו טעה בשקול הדעת מחזירין הוראתו בהסכמתו וכי אמרינן צפ' אלו טרפות [שם] חכם שאסר אין חזירו רשאי להתיר בלא הסכמתו של ראשון קאמר מפני כבודו של ראשון ועוד כדי שלא תראה תורה כשתי תורות הללו אוסרים והללו מתירים אבל אילו שמע ראשון טענותיו של שני והודה לו שטעה בשקול הדעת אי נמי לא הודה לו אלא שהשני גדול ממנו מחזיר השני הוראתו של ראשון ומתיר מה שאסר כך נראה לי להלכה אבל למעשה אין צי כח לחלוק על אבות העולם ז"ל

הר"ן שם

- The Ran gives three reasons as for why there could be a problem with the second Rav overturning the first. What are the three reasons and how does he rule in the end?
- Think of some practical implications which depend on the different reasons given?

20. חכם שאסר, אין חזירו רשאי להתיר משקול הדעת, אבל אם יש לו קבלה שטעה, או שטעה צדבר משנה, יוכל להתיר. ואפילו אם טעה בשקול הדעת, יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור צו. ולכן אין איסור לשואל לשני, ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור. ואפילו אם התיר הראשון וכבר חלה הוראתו, אין לשני לאסור מכח שקול הדעת. וכל זה באותה הוראה עצמה, אבל צמעה אחר, פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו

שולחן ערוך יורה דעה סימן רמב סעיף לא

- List the circumstances under which, according to the Rema (a) one can ask a second Rav the same question; (b) the second Rav can overrule the first
- Which of the reasons quoted by the Ran does the Rema follow?

21. אבל אם אינו יכול להצטרף שטעה בשיקול הדעת אף על פי שהוא נושא ונותן עם המורה עד שהוא חוזר אינו יכול להתיר וכדמשמע מתוס' הג"ל וכן משמע באשר"י שם בשם ר"י וצרכינו ירוחם סוף נתיב ז' שכתבו אם יראה לפני שטעה הראשון ילך ויתוכח עמו אם יכול להוכיח שטעה בדבר משנה יחזירוהו ואם חולק עליו בשיקול הדעת שסברתו נוטה להתיר מה שאסר הראשון ואין יכול להוכיח מתוך המשנה או מדברי אמורא יאמר 'אני אומר כך אבל איני מתיר מה שאסרת מאחר שילך מפיד לאסור ושוייתה חתיכה דאיסורא ואין בידי להחזיק מתוך דבר משנה או אמורא' עכ"ל אלמא דכל שאינו יכול להחזירו מתוך משנה או אמורא אף על פי שחוזר ומודה לשיקול הדעת שלו אינו יכול להתיר כיון דשוי' חתיכה דאיסורא

ש"ך יורה דעה סימן רמב ס"ק נח

- Which of the reasons quoted by the Ran does the Shach follow?
- On which issues would the Shach disagree with the Rema? Consider how the Rema and Shach would rule on the following:
 - (i) Rabbi 1 assures and Rabbi 2 proves Rabbi 1 was 'toeh bedvar mishna'.
 - (ii) Rabbi 1 assures and Rabbi 2 proves Rabbi 1 made a clear mistake in analysis.
 - (iii) Rabbi 1 assures and Rabbi 2 can't prove that he made a mistake, but disagrees with him. Rabbi 1 agrees to disagree.
 - (iv) What if Rabbi 2 is greater than Rabbi 1?
 - (v) Rabbi 1 says something was permitted. Can Rabbi 2 prohibit it?
 - (vi) Can a Rabbi overturn something that he himself rules on?

22. והש"ך בסקנ"ה וסקנ"ח וסקנ"ט האריך לחלוק על הרמ"א וכל דבריו צע"ג והעיקר כהרמ"א

ערוך השולחן יורה דעה סימן רמב סעיף סא

- How would all of this apply to a question relating not to an 'object' but to a 'situation' (eg what beracha should I make on x; how many days of YT should I keep?)
- See in the Appendix an extract from R' Moshe Walter's sefer on this topic and the conclusions he comes to on when one can ask a second she'ela and when a Rav can overturn an earlier psak
- What is 'shopping around' for a psak? What are the hashkafic and metahalachic implications of this approach?

23. לעולם הלכה כבית הלל, והרוצה לעשות כדברי בית שמאי - עושה, כדברי בית הלל - עושה. מקולי בית שמאי ומקולי בית הלל - רשע, מחומרי בית שמאי ומחומרי בית הלל - עליו הכתוב אומר הכסיל בחשך הולך, אלא, אי כבית שמאי - כקוליהון וכחומריהון, אי כבית הלל - כקוליהון וכחומריהון

עירובין ו.

F] WEIGHING DIFFERENT OPINIONS - HOW DOES A RAV DECIDE? SOME GENERAL PRINCIPLES

24. שני חכמים או שני דינין שנחלקו שלא בזמן הסנהדרין או עד שלא היה הדבר ברור להן, בין בזמן אחד בין בזה אחר זה, אחד מטרה ואחד מטמא אחד אוסר ומתיר אם אינך יודע להיכן הדין נוטה, בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל

רמב"ם הלכות ממרים פרק א הלכה ה

25. ואם הוא בהוראת איסור והיתר, והוא דבר איסור דאורייתא, ילך לחומרא; ואי דבר דרבנן, ילך אחר המיקל. ודוקא אם ז' החולקים הם שוין, אבל אין סומכין על דברי קטן נגד דברי גדול ממנו בחכמה וזמנין, אפילו בשעת הדחק, אלא אם כן היה גם כן הפסד מרובה. וכן אם היה יחיד נגד רבים, הולכים אחר רבים בכל מקום

רמא שולחן ערוך חושן משפט סימן כה סעיף ב

26. מיהו כל זה לדעת הרצ"ו ... שנמשכו לדעת הרשב"א אבל לא שמו לבם לעינין צפוסקים אחרים שהרמב"ם ספ"א מהל' ממרים כתב צסתם ז' ת"ח או ז' צתי דינים כו' בשל תורה הלך אחר המחמיר בשל סופרים הלך אחר המיקל ולא חילק בין קטן לגדול ... ודאי דאין להקל באיסור דאורייתא נגד דעת הרמב"ם ... וצרכנן היה נראה לכאורה גם כן כהרמב"ם וסייעתו דבשל סופרים הלך אחר המיקל אך כיון דבז"ח מחמיר וגם הרצ"ו כתב דאין סומכין על הקטן נגד הגדול קשה להקל

ש"ך פלפול בהנהגת הוראות באיסור והיתר (ביו"ד סוף סי' רמב)

27. אזל אס היה רב אחד במקומם ולמדס הן הולכים אחר דבריו ... ומן הדרך הזה כל שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי אחד מגדולי הפוסקים במקום שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי הלכות הרב אלפסי זכרונו לברכה ובמקומות שנהגו לעשות כל מעשיהם על פי חבור הרמב"ם ז"ל וברי עשו אלו הגדולים כרצם

שו"ת הרשב"א חלק א סימן רנג

28. סוף דבר ההוראה המקובלת מפי רבותינו אשר מפיהם אנו חיים כמו מן הבית יוסף, המגן אברהם והמשנה ברורה ... היא הוראה מקוימת כמו מפי סנהדרין בלשכת הגזית

קובץ אגרות החינוך איש - תורה מכתב מ'א

Who's Who

Rashi	Rav Shlomo ben Yitzchak - France, 11C
Rambam	Spain/Egypt, 12C
Meiri	Rav Menachem Meiri - Provence, 13C
Rashba	Rav Shlomo ben Aderet - Spain, 13/14C
Ritva	Rav Yom Tov Aselvilli - Spain 13/14C
Ran	Rav Nissim Gerondi - Spain, 14C
Shulchan Aruch	Rav Yosef Karo - Eretz Yisrael, 16C
Rema	Rav Moshe Isserlis - Poland 16C
Shach	Rav Shabtai Cohen - Poland, 17C
Aruch Hashulchan	Rav Yechezkel Michel HaLevi Epstein - Lithuania, 19/20C
Chazon Ish	Lithuania/Eretz Yisrael, 20C

Further Reading

The Making of a Halachic Decision, Rabbi Moshe Walter, Menucha Publishers

Aruch HaShulchan

Chazon Ish